

**Zásady vydávání
novověkých historických pramenů
z období
od počátku 16. století do současnosti**

**Příprava vědeckých edic dokumentů
ze 16. – 20. století
pro potřeby historiografie**

Archivní správa Ministerstva vnitra ČR
2002

dem, místem uložení, obdobím vzniku apod. vymykají projektu edice, případně její formě (§ 89b, c).

§ 36 Publikování a výběr příloh dokumentů

Přílohy v zásadě tvoří nedílnou součást dokumentu. Vzhledem k jejich různorodému charakteru se k jejich výběru a zařazení do edice přistupuje diferencovaně, vždy v souladu s obecnými zásadami a po provedení pramenné a historické kritiky.

Jako součást dokumentu se zpravidla publikují přílohy, které byly zpracovány současně s dokumentem, nemají však charakter samostatného dokumentu a pouze upřesňují, rozvádějí nebo blíže dokumentují pasáže základního dokumentu.

Samostatně se zpravidla publikují přílohy, které svým původem i formou mají charakter samostatného dokumentu, mají jiné datum vzniku, jiného autora než základní dokument apod. Na jejich zveřejnění na jiném místě edice se upozorňuje v odkazových poznámkách.

Méně významné přílohy lze využít v poznámkovém aparátu, kde je možné publikovat je v plném znění, ve výňatku, ve formě regestů nebo anotací. Na přílohy dokumentu, které se nezveřejňují, je nutné upozornit v textových poznámkách.

IV. Struktura dokumentární části edic

§ 37 Uspořádání dokumentů v edici

Dokumenty jsou v edici uspořádány v souladu s celkovou koncepcí publikace tak, aby tvořily logický celek. Uspořádání dokumentů může být chronologické, tematické, podle původců (autorů) či příjemců (adresátů), podle druhu dokumentu, podle struktury archivního fondu (sbírky) nebo jeho části.

Nejčastěji užívané uspořádání dokumentů v edici je uspořádání chronologické. Dokumenty neúplně datované se řadí na konec příslušného období (konec měsíce, konec roku apod.). Dokumenty datované vymezením období (od – do) se zpravidla řadí na konec tohoto období. Dokumenty datované podle určité události, ke které se text váže, se řadí před datem události nebo po jejím datu.

C) ZPRACOVÁNÍ DOKUMENTŮ A JEJICH TEXTŮ

I. Základní metody zpracování dokumentů a jejich textů

§ 38 Obecné zásady zpracování dokumentů a jejich textů

Vybrané dokumenty a jejich texty je nutné před zveřejněním kriticky analyzovat a zhodnotit tak, aby jejich vydání plně sloužilo účelům vědecké práce a cílům stanoveným pro vydání edice. Při analýze a kritice dokumentů se využívá metod pramenné, textologické a historické kritiky.

Pramenná kritika (diplomatická, kodikologická, epigrafická, numismatická, sfragistická apod.) má za úkol zhodnotit dokumenty úřední i neúřední proveniencí nebo dokumenty nepísemné povahy co do jejich pramenné kvality, původu, pravosti, formy vyhotovení a dochování.

Textologická kritika má za úkol zhodnotit text publikovaných dokumentů z hlediska textologie, zvláště pak u dokumentů literární a neúřední povahy.

Historická kritika má za úkol zhodnotit obsah dokumentů z hlediska historické vědy.

Výsledky vědecké analýzy dokumentů se zpracovávají ve vědeckokritickém a vědeckoinformačním aparátu dokumentů.

II. Výběr základního textu písemných dokumentů a základního dokumentu nepísemných pramenů

§ 39 Principy výběru základního textu dokumentů

Výběr základního textu se provádí po důkladném vnějším a vnitřním rozboru dokumentů. Kromě hlediska obsahového musí editor v souladu s edičním záměrem zvážit i další výběrová kritéria, a to formu dochování a formu vyhotovení příslušného dokumentu, které mohou výrazně ovlivnit jeho skutečnou výpovědní hodnotu.

§ 40 Základní text dokumentů podle autenticity a forem dochování

a) Originál

Jako základní text ke zveřejnění slouží vždy text originálu, pokud se dochoval. Pod pojmem originál písemnosti se rozumí její prvotní vyhotovení, které vzniklo z vůle a s vědomím vydavatele (do konce 19. století obvykle v rukopisné podobě a většinou v jednom exempláři), bylo opatřeno platnými ověřovacími prostředky a v této konečné podobě se dostalo k adresátovi. Někdy bývá originál napsán ve dvou či více vyhotoveních, i ve dvou či více jazykových variantách (tzv. alternát u mezinárodních smluv). Dnes je originál (čistopis) často vyhotovován pomocí různých mechanických přístrojů nebo prostřednictvím moderních rozmnožovacích technik, případně jejich kombinací.

Jako základní text je možné zvolit i text neodeslaného originálu – čistopis, který ukazuje na nerealizovaný záměr původce. Čistopis představuje konečné vyhotovení dokumentu s platnými ověřovacími prostředky, které však nebylo odesláno příjemci a zůstalo uloženo u původce. Na tuto skutečnost je třeba zvlášť upozornit ve vědeckokritickém aparátu dokumentu, zpravidla v rámci vnějšího popisu (§ 80) nebo v edičních poznámkách (§ 81a). Za čistopis se nepovažuje originál, který se k vydavateli vrátil. Důvody a okolnosti navrácení je třeba vysvětlit.

b) Kopie

Nedochoval-li se originál, slouží jako základ vydání text kopie. Kopii se rozumí dokument zhotovený stejným původcem a ve stejnou dobu jako originál. U edic novodobých dokumentů slouží jako základ kopie (průklep, průpis), která vznikala současně s prvopisem. Je-li kopie ověřená, má hodnotu originálu.

c) Koncept

Pokud se nedochoval originál ani kopie dokumentu, lze pro ediční účely využít i konceptů. Koncept jakékoli písemnosti je vždy návrhem znění budoucího čistopisu nebo jeho části. Podle charakteru a vnějšího uchování se rozlišuje koncept marginální, revidovaný, částečný, plný, koncept při-

pravený příjemcem apod. Za základní text se volí nejúplnější, resp. konečná verze. Při dochování několika verzí konceptů se na rozdíly upozorňuje v textových poznámkách (§ 81a).

d) Opis

V případě, že originály písemností či jejich kopie, případně koncepty nejsou dochovány, lze použít pro ediční účely také opisy. Pod pojmem opis se rozumí přepis textu originálu, který nevznikl současně s originálem. Opisy rozlišujeme ověřené a neověřené, dále rozlišujeme opisy vyhotovené původcem (autorem), příjemcem (adresátem) a jinými subjekty, tj. právníky či fyzickými osobami. Opisy zaznamenané v úředních knihách a registrech mají charakter úředních ověřených opisů. Za opisy se považují i texty vložené do jiných dokumentů označované jako vidimus, transumpt, insert apod. Opis ověřený nahrazuje originál příslušné písemnosti, má stejnou právní průkaznost a zpravidla i výpovědní hodnotu. Opis neověřený poskytuje pouze text opsané písemnosti. Při použití tohoto typu písemností jako základního textu však editor nesmí zapomínat na možnost vzniku chyb při opisování nebo záměrného falšování textu. Věcné odchylky jednotlivých textů se uvádějí v hranaté nebo lomené závorce (§ 46b) a vysvětlují se v textových poznámkách.

§ 41 Základní text podle způsobu a techniky vyhotovení

a) Rukopis a strojopis

Termínu rukopis se užívá obvykle pro písemnosti psané rukou, strojopis pro dokumenty psané na psacím stroji. Obě formy vyhotovení mohou sloužit jako základní text edice.

b) Rozmnožená a tištěná forma dokumentu

Dokument může být i tištěn nebo vyhotoven některou z rozmnožovacích technik. Pokud má takový dokument charakter originálu, tzn. jedná se o konečnou verzi určenou a zaslou více příjemcům, považuje se tištěný či rozmnožený text za základní. Původní rukopisná či jiná verze textu se považuje za koncept nebo čistopis uložený u původce. Na odchylky v textu se upozorňuje v textových poznámkách (§ 81a). Editor uvede způsob vyhotovení (tisk, rozmnožovací technika) a pokud možno i druh použité reprodukce nebo tiskařské techniky (ofsetový tisk, cyklostyl, elektrografická reprodukce, tisk elektronického dokumentu, litografie, světlotisk ap.) a případně i použitého typu písma.

c) Dokumenty publikované v periodickém či neperiodickém tisku

Články, zprávy, komentáře apod. publikované v periodickém či neperiodickém tisku se při převzetí do edice zveřejňují podle jejich vydaného textu. Pokud byl vybrán dokument podroben cenzuře nebo konfiskaci, je úkolem editora nalézt původní úplný text a vydat tento dokument v plném znění s vyznačením cenzurovaných nebo konfiskovaných míst v hranatých závorkách.

Pokud se dochovaly originální texty dokumentů určených k publikaci a liší se od publikované verze, upozorňuje se na rozdíly v textových poznámkách.

U textů s uvedením autora – zvláště má-li edice dokumentovat jeho

tvůrčí přístup a myšlení – vychází základní text z poslední autorské verze. Na odchylky v publikované verzi se upozorňuje v textových poznámkách.

d) Jiné formy dokumentů jako základní text

Písemné dokumenty, jejichž text se dochoval v podobě fotokopií, elektrografických kopií, na počítačových disketách, na CD-ROM apod., je třeba podrobit pramenné kritice a určit, zda se jedná o specifickou formu kopie dokumentu, nebo o originál dokumentu zpracovaného moderní technikou.

Dokumenty, které mají charakter specifické kopie, slouží za základ vydání jen tehdy, jestliže se nedochoval původní text (srov. § 40d), nebo je-li původní text editorovi nedostupný.

K dokumentům zpracovaným přímo za pomoci moderní techniky se přistupuje jako k originálům (§ 40a). Za základ vydání slouží konečná verze dokumentu. Pokud byl dokument vytištěn a podepsán, slouží za základ vydání tato verze.

U fotodokumentů slouží za základ vydání originál negativu, či původní kopie zhotovená z tohoto negativu.

§ 42. Základní text u jednotlivých typů a druhů dokumentů

a) Úřední dokumenty a dokumenty oficiální povahy vydané tiskem

U dokumentů oficiální povahy, jako jsou například dokumenty normativní povahy, tj. zákonné normy a nařízení, sněmovní akta, programy politických stran, protokoly ze sjezdů a schůzí politických stran a veřejnoprávních subjektů, stanovy spolků a organizací, statistické materiály apod., se za základ vydání užívají texty oficiálních publikací. V případě, že tyto dokumenty nebyly zveřejněny, za základ vydání slouží původní texty (originál, kopie, koncept, opis). U některých oficiálních textů je nutno porovnat oficiální publikované znění s původním textem (stenografickým záznamem) a na případné odchylky, změny a cenzurní zásahy upozornit v textových a edičních poznámkách. V případě značné rozdílnosti obou textů je možné obě varianty považovat za základní a jejich texty publikovat paralelně.

b) Dokumenty vzniklé z činnosti úřadů státní a územní správy a samosprávy a z činnosti soukromoprávních institucí

U dokumentů vzniklých z činnosti úřadů státní a územní správy a samosprávy a z činnosti soukromoprávních institucí a orgánů slouží za základ vydání texty originálů dokumentů. Pokud se nedochovaly, slouží za základ texty kopií, konceptů, případně opisů. Při dochování více variant textu se na rozdíly upozorňuje v textových poznámkách.

c) Diplomatické dokumenty

Diplomatické dokumenty smluvního charakteru (mezinárodní smlouvy) se publikují podle originálu, případně podle oficiální zveřejněné verze. Mezinárodní smluvní dokumenty jsou zpravidla vyhotovovány v jazyce obou smluvních stran (tzv. alternát). Pokud v edici nejsou publikovány obě verze dokumentu, zařazuje se zpravidla jen verze toho původce, jehož dokumenty se publikují. U vícestranných dokumentů zpracovaných

v jednom jazyce slouží za základ vydání původní jazyková verze, nikoliv překlad. Oficiální překlad dokumentu se publikuje jen v edicích vědeckopopulárních, ve vědeckých edicích se využívá v poznámkách. U diplomatické korespondence (dopisy, nóty apod.) slouží za základ vydání originál došlého dokumentu a kopie (průklep) odeslaného dokumentu. Pokud se originál nebo kopie dokumentu nedochovaly, může za základ vydání sloužit koncept nebo opis dokumentu.

d) Dopisy

U soukromé korespondence je základním textem pro vydání text originálů, tj. odeslaných čistopisů. Pokud se originály nedochovaly, vychází se z kopií, konceptů, případně opisů.

e) Stenogramy, kryptogramy, šifrované texty atd.

Základ edičního vydávání stenografických záznamů tvoří jejich autorizovaný přepis. Pokud se nezachoval, je třeba pořídit přepis nový. V ediční poznámce je třeba uvést stenografickou soustavu, v níž byl dokument zapsán. Kryptogramy a šifrované texty se publikují podle původních přepisů nebo se případně nově dešifrují, zvláště je-li dochován příslušný šifrovací klíč. Pouze ve výjimečných případech lze publikovat kryptogram formou přepisu použitých znaků. Způsob šifrování a osoba, která dokument přepsala či dešifrovala, se uvádějí v ediční poznámce nebo v ediční části úvodu. Obdobně se postupuje při publikování dokumentů zaznamenaných značkami Morseovy abecedy či jinými grafickými systémy.

f) Telegramy, dálnopisy, fonogramy

Při publikování písemností předávaných telegraficky, rádiem, dálnopisem či telefonicky se vychází ze zásady, že tento druh písemností splňuje svou funkci až po doručení příjemci, a proto se pro ediční účely používá zápis došlého textu, který je však nutné porovnat s textem určeným k odeslání. Na případné rozdíly se upozorňuje v textových poznámkách.

g) Letáky a jiné tiskoviny

Jako základní text při publikování letáků a neperiodických tiskovin slouží konečná verze, jež byla určena širšímu okruhu příjemců a byla šířena různými způsoby. Na veškeré další údaje, například na textové varianty, odchylky v konceptu apod., se upozorňuje v textových poznámkách. Při reedici periodických tiskovin (novin, časopisů) slouží jako základní text pro zveřejnění text vydaného periodika (srov. § 41b, c).

h) Literární dokumenty

Při vydávání literárních dokumentů slouží za základ edice zpravidla text, který zaznamenává poslední zásahy autora. Za základ vydání může sloužit i jiná autorská verze, a to zvláště tehdy, když sám autor svůj text pozměnil, např. pod vlivem autocenzury. Na rozdíly textu se upozorňuje v textových poznámkách. Při značné odlišnosti jednotlivých autorských variant textu je možné publikovat samostatně či paralelně všechny nebo jen vybrané varianty, aby bylo možné studovat genezi textu a tvůrčí postupy autora.

i) Přeložené dokumenty

U dokumentů, jejichž jinojazyčný text se nedochoval a které byly pře-

loženy, je možné při vydávání vycházet ze soudobého překladu. Soudobý překlad je považován za historický dokument a nepřipouští se žádná redakce jeho textu. Dochoval-li se originál, publikuje se překlad tehdy, když sehrál samostatnou historickou roli. Pokud existuje více verzí soudobého překladu, je třeba provést textové srovnání všech variant s originálem a zvolit verzi nejpřesnější, případně nejrozšířenější.

§ 43 Základní text při dochování několika variant dokumentu

Dochoval-li se dokument v několika verzích, určí se po vnitřním a vnějším rozboru jako základ vydání verze nejspolehlivější a nejúplnější, případně verze konečná. Na věcné odchylky od dalších verzí je nutné upozornit v textových poznámkách.

Při značné odlišnosti jednotlivých variant, je možné publikovat – pokud je to účelné – všechny verze samostatně či paralelně.

§ 44 Základní dokument nepřisemných pramenů (obrazové dokumenty, mapy, plány, foto– kinodokumentace, zvukové dokumenty)

Při výběru základního dokumentu u pramenů nepřisemných se vychází z obecných zásad výběru dokumentů. Jako základní dokument slouží originál obrazových dokumentů, původní záznam foto– kinodokumentace, tj. původní negativ nebo z něho vyhotovený pozitiv, a původní záznam zvukového dokumentu. Pokud nejsou tyto formy dokumentu dochovány, může za základ zveřejnění sloužit pozdější reprodukce dokumentu.

III. Reprodukce dokumentů a přepis jejich textů

§ 45 Reprodukce dokumentů

a) Základní zásady

Reprodukce dokumentů představuje zvláštní formu zpřístupňování dokumentů způsobem, který umožňuje ve větší či menší míře (podle způsobu reprodukce) bližší poznání vnějších znaků reprodukováného dokumentu. Podle účelu a potřeb se pro reprodukce volí odpovídající technické způsoby – reprodukce fotografickou cestou, či snímáním v datové podobě (skenováním). V praxi se často používá kombinace obou metod.

b) Vypracování vědeckoinformačního aparátu

Edice, které publikují reprodukce celých dokumentů, musí být vybaveny jak vědeckokritickým a vědeckoinformačním aparátem publikovaných dokumentů (§ 75–82), tak vědeckoinformačním aparátem edice (§ 83–99). Rozsah a charakter aparátu závisí na typu, druhu a formě edice.

Umístění vědeckokritického a vědeckoinformačního aparátu jednotlivých dokumentů závisí na užití technice reprodukce. Aparát může být umístěn u dokumentů nebo samostatně.

Vědeckoinformační aparát edice pak zpravidla tvoří samostatné části publikace.

c) Formy reprodukce dokumentů

Faksimilie představuje z hlediska technického zpracování i nákladů nejnáročnější formu reprodukování dokumentu. Vzhledem k těmto okolnostem se v tomto případě přistupuje k přísnému výběru dokumentů

v rámci daného souboru, pouze výjimečně k reprodukci celků. V případech tištěných faksimilových edic (např. formou světlotisku) musí být zachována původní velikost a grafika.

Běžná fotoreprodukce – fotokopie (jak klasickou fotografickou cestou, tak na kopírovacích strojích) představuje v současné době jednu z nejrozšířenějších forem vydávání pramenů. Tímto způsobem se reprodukuje prameny buď v podobě poměrně věrné (z hlediska vnějších znaků vydávaného pramene, jako je velikost, eventuálně barevnost), nebo ve formě zmenšené či zvětšené (především pro účely vědeckopopulární a zejména výukové). V tomto případě je nutné uvést měřítko, resp. poměr zmenšení či zvětšení vzhledem k originálu, případně velikost reprodukováného originálu.

Mikrofilm, mikrofiš (mikrokarta a mikroštítek) jsou vedle fotoreprodukce dosud velmi rozšířenou metodou využívanou především pro badatelské účely. Z pohledu uživatelů nejsou mikrofilmy ani mikrofiše příliš praktické (nepřehlednost a pomalejší orientace i manipulace, nezaostřené středy knih aj.). V některých případech se mikrofiše užívají jako přílohy k tištěným edicím.

Moderní formou reprodukce dokumentů jsou magnetická a magnetooptická média různých typů, kde jsou dokumenty publikovány v podobě rozsáhlých datových souborů, jejichž velikost závisí na zvoleném rozlišení při snímání. V současné době představují širokou škálu, z níž nejčastěji jsou užívány různé typy médií CD-ROM, které mají zřejmě zatím největší odolnost proti stárnutí.

§ 46 Přepis textů dokumentů

a) Základní principy

Písemné dokumenty a historické prameny se zpřístupňují hlavně formou přepisu jejich textů, a to transliterací či transkripce v závislosti na charakteru vydávaného pramene. Na zvolenou formu a metodiku přepisu je nutné upozornit a zdůvodnit ji v ediční části úvodu.

b) Ediční značky

Při přepisu dokumentů se používají různé ediční značky a zkratky. Na všechny málo užívané značky a zkratky se upozorňuje v edičním úvodu a v seznamu zkratk a značek.

Pro označení nejistého čtení textu se užívá značka [?]. Pro upozornění na chybný text, věcnou chybu, chybu v dataci apod. značka [!], [sic]. Pro editorské zásahy do textu se používají hranaté závorky []. Pro označení editorem vypuštěného textu se užívá značka [...]. Pro označení chybějícího nebo nečitelného textu se užívá značka [...], přičemž počet teček označuje počet chybějících písmen, eventuálně slov. Závorky rovné / / a lomené < > se užívají pro zásahy autora dokumentu do textu. Při zpracování složitých textů je možné užívat další značky a další druhy závorek. Na jejich užití a význam je třeba upozornit v ediční části úvodu. Pro často se opakující výrazy, tituly apod. se podle potřeby užívají speciální značky či zkratky.

c) Transliterace textu

Transliterací textu se rozumí přesný kritický přepis všech znaků textu za

užití současné grafické soustavy písma. Při transliteraci se zachovávají původní interpunkční znaky i všechny grafické, gramatické, pravopisné a další zvláštnosti textu. Dnes neužívané grafické znaky písma se zpravidla nahrazují novými dohodnutými znaky či značkami, abreviatury se rozepisují.

Při přepisu textu písemností se transliterace užívá tehdy, má-li přepisovaný text sloužit filologickému zkoumání. Dále se užívá při přepisu textů v paleografických příručkách doplněných obrazovou přílohou nebo v dalších speciálních, zvláště zdůvodněných případech (např. autor textu nedokonale ovládal jazyk dokumentu, v jazyce editovaného cizojazyčného textu nejsou ustálena transkripční pravidla apod.).

d) Vědecká transkripce textu do platné pravopisné normy

Transkripce textu se rozumí přesný kritický přepis textu za užití současné grafické soustavy písma a současné pravopisné normy. Při transkripci se užívá současná interpunkce, ale zachovávají se všechny jazykové a jiné zvláštnosti textu. Grafické znaky, které nejsou součástí dnes užívané abecední soustavy, se nahrazují znaky, které odpovídají fonetické platnosti neužívaného znaku, a to podle pravidel dané soustavy.

Transkripce se v zásadě používá při přepisu textů písemností vzniklých po roce 1500, které se vydávají pro potřeby historické vědy (ve speciálních případech editor zdůvodní výjimky). Provádí se podle přesně stanovených pravidel, z nichž všeobecná jsou společná pro všechny texty, bez ohledu na jazyk, a speciální vycházejí ze specifik jednotlivých jazyků.

e) Přepis jednotlivých částí textu, formulí, poznámek

Přepis formuláře dokumentu

Formuláře dokumentů, tj. předkreslené či předtištěné a vyplněné rubriky pro kancelářské poznámky, předepsaná či předtištěná záhlaví s názvem vydavatele apod. se nepublikují. Dokumenty se publikují v úplnosti, mají-li forma i obsah formuláře význam pro vědecký výzkum. V tomto případě edice zpravidla respektuje i grafickou úpravu předlohy.

Přepis datační formule (datum a místo) a adresy

Běžná datační formule uvedená v záhlaví dokumentu a adresa u novodobých úředních dokumentů se zpravidla s textem dokumentu nepublikuje. Jejich údaje se používají při zpracování edičního záhlaví (§ 77a). V textu dokumentu se publikují zvláštní a neobvyklé formy datační formule, přičemž se formule uvádí na stejném místě i ve stejné formě jako v dokumentu. Rovněž adresa se publikuje v plném znění, na stejném místě a v totožné podobě jako v dokumentu, má-li význam pro vědecký výzkum.

Přepis kancelářských poznámek

Kancelářské poznámky vydavatele i příjemce se s textem dokumentu nepublikují. Informují o nich ediční poznámky.

Přepis podpisů

Podpisy se přepisují v pořadí, v jakém jsou uvedeny v předloze, jejich umístění zachovává grafickou úpravu předlohy. Dle závažnosti editovaného pramene a pro ilustraci lze připojit fotoreprodukcí podpisů (pod-

pisu). Pokud se podpisy nepublikují s textem dokumentu, upozorňuje se na jejich počet v ediční poznámce.

Chybí-li na písemnosti podpis, který by zde měl být, uvede se tato skutečnost s případným vysvětlením v ediční poznámce. Na nečitelný podpis nebo parafu se upozorňuje v textové poznámce (srov. § 81a).

Razítka a pečeti

Pokud je písemnost opatřena razítkem či pečeti, připojuje editor jejich popis v rámci vnějšího popisu pramene, jehož součástí je i informace o způsobu ověření dokumentu. Pro dokreslení a s ohledem na charakter dokumentů a účel edice lze připojit fotoreprodukcii (týká se to zejména pečeti). Popis razítka či pečeti je nutné uvést v ediční poznámce.

f) Přepis autorových vsuvek, doplňků a oprav textu a poznámek na dokumentu

Pro přepis autorových vsuvek, oprav a doplňků obecně platí, že se zařazují na příslušné místo do textu, a to buď přímo bez označení, nebo, pokud je žádoucí ukázat genezi dokumentu, v závorkách vyhrazených pro zásahy autora (§ 46b) s připojenou textovou poznámkou. Autorem škrtnutá slova a pasáže se publikují, pokud je žádoucí ukázat genezi dokumentu, v textových poznámkách zařazených v textu k místu, kde se vypuštěná slova nebo pasáže původně nacházely. Vypuštěné pasáže je možné publikovat v závorkách určených pro zásahy autora i v rámci textu s připojenou textovou poznámkou. V případě, že se do textu zařazují jak autorovy doplňky, tak škrtnuté pasáže, je žádoucí vzájemně je od sebe odlišit užitím jiného druhu závorek. Na užití závorek se upozorňuje v ediční části úvodu. Marginální a lineární poznámky autora či příjemce se publikují v textových poznámkách. Autorem zdůrazněný text (podtržení, proložené písmo, jiný typ písma) se při publikování graficky odlišuje. Na způsob zdůraznění provedené příjemcem se odkazuje v ediční poznámce, střídání druhů písma v textu se odstraňuje, na jakékoli odchylky od předlohy se upozorňuje v ediční poznámce.

§ 47 Reprodukce a přepis porušeného, chybného a zkomoleného textu

Řešení otázek souvisejících s reprodukcí porušeného a chybného textu je založeno na důkladné pramenné a textové kritice publikovaného dokumentu. V ediční praxi se nejčastěji naráží na chybějící a nečitelný text a dále na chyby autorské a chyby písařské.

a) Nečitelná místa a chybějící text

Nečitelná místa a rovněž chybějící části textu, jež vznikly chemickým působením nebo mechanickým zásahem, a to i záměrným (škrty, cenzurní zásahy) nebo vznikly jako neúmyslné vynechávky při přepisu textu, se doplňují dle možností na základě jiných pramenů, zejména dalších verzí dokumentů, tj. rukopisů, konceptů, kopií, opisů apod. Doplněný text se dává do hranatých závorek a pramen, z něhož se čerpalo, se uvádí v textových poznámkách (§ 81a).

Vypuštěné části textu, v němž autor ponechal volné místo pro doplnění (např. doplnění číselných údajů, letopočtu, jména apod.), se označují tečkami bez závorek. Vysvětlení je uvedeno v textových poznámkách.

Místa, která nemohla být doplněna nebo nebyla přečtena, se nahrazují tečkami v hranatých závorkách (§ 46b). Příčina vypuštění textu a rozsah vynechávky jinak neoznačené se uvádí v textových poznámkách.

b) Chyby autorské

Chyby autorské, ať už jde o syntaktickou stavbu vět, o chyby gramatické a zkomoleniny, nebo se jedná o chybné věcné souvislosti a údaje, se vždy reprodukují podle předlohy.

Chyby a omyly, které mění smysl textu, a chyby početní, ve jménech, datech, názvech, citátech atp. se vysvětlují v textových poznámkách zpracovaných na základě dalších pramenů a literatury. Nelze-li tímto postupem chyby opravit, upozorní se na ně značkou [!], [sic] a v poznámce se uvede, že správný údaj nebyl zjištěn.

Na syntaktické a gramatické chyby a zkomoleniny, které zůstávají v textu a které se nedají jednoznačně opravit a vysvětlit, se upozorňuje značkou [!], [sic] nebo poznámkou: Tak v textu.

c) Chyby písařské

Chyby písařské, které jsou z badatelského hlediska bezvýznamné, tj. zřejmé zkomoleniny písařského původu, vzniklé např. vynecháním nebo nesprávným opakováním grafémů a slabik, opakováním slov a částí vět, přehozením grafémů apod., se opravují, aniž by se na ně upozorňovalo v textových poznámkách. Pokud by však byly pro autora specificky příznačné, je třeba na ně v textových poznámkách upozornit.

Slova nebo jejich části, které byly vypuštěny při přepisu, se doplňují podle smyslu, zvláště jedná-li se o předložky nebo neúplné datační údaje v textu (např. chybějící či neúplné údaje o dnu, měsíci, roku). Doplněné části se uvádějí v hranatých závorkách.

IV. Přepis českých textů

§ 48 Transkripce česky psaných textů a pravopisné úpravy

a) Obecné zásady

V edicích pramenů (s výjimkou pramenů do roku 1500 a pramenů literárních či v edicích pro lingvistické účely a paleografickou výuku) se zpravidla užívá transkripce (§ 46d). Při transkripci je třeba respektovat zásady vývoje jazyka.

Jednotlivé grafémy se přepisují znaky současné grafické soustavy českého jazyka tak, aby byla zachycena autenticita editovaného textu.

b) Psaní slov přejatých

U zdomácnělých slov cizího původu (latinských, řeckých) se odstraňuje cizí pravopis (*contribuce* – *kontribuce*), vlivy cizí grafiky v domácích slovech potlačujeme (*letha* – *léta*). Cizí slova nezdomácnělá, citátová, se ponechávají v podobě předlohy. V případě potřeby se v textové poznámce uvádí překlad.

c) Psaní zkratk, značek a zkratkových slov

Zkratky se rozepisují bez vyznačení doplněné části slova v hranaté závorce. V hranatých závorkách se rozepisují jen zkratky, u nichž je možnost různého čtení.

Značky se buď ponechávají v původní podobě, nebo se upravují bez označení podle současných pravidel pravopisu.

Zkratková slova se zpravidla ponechávají beze změn dle předlohy. Podle potřeby se připojuje vysvětlení v textové poznámce.

d) Psaní oficiálních zkratk názvů států, institucí a organizací

Oficiální zkratky názvů států, institucí, organizací a titulů se při přepisu zpravidla ponechávají, ostatní se rozepisují. Ve zdůvodněných případech, zejména u obecně srozumitelných zkratk, se připouští jejich přepis. Nerozepsané zkratky je nutné vysvětlit v textových poznámkách a zařadit do seznamu zkratk.

e) Psaní číslic

Římské číslice se ponechávají u jmen panovníků, názvů měsíců, označení kapitol, letopočtů, ročníků časopisů, novin, městských čtvrtí apod., to znamená všude tam, kde to vyžaduje charakter předlohy a edice. Minuskulní římské číslice se nahrazují majuskulními. Tečky uvnitř číselného údaje vyjádřeného číslicemi se vynechávají. V letopočtech vynechaná tisíciletí a staletí se doplňují v hranatých závorkách. Označení názvu měsíce (září až prosince) zkratkou tvořenou arabskou číslicí a latinskou koncovkou se přepisuje slovně. Číslice se slovní koncovkou se přepisují slovně (*9ti – devíti*). Za číslicemi, které označují číslovku řadovou, se píše tečka. Na veškeré provedené úpravy je nutné upozornit v ediční poznámce. U textů vzniklých po roce 1848 se psaní římských a arabských číslic upravuje podle současné pravopisné normy.

f) Psaní velkých písmen

Velká písmena se píše v souladu se současnou pravopisnou normou na začátku věty, u osobních, místních a pomístních jmen, u jmen zemí, vodstva, v oslovení jako u výrazů úcty, u svátků, titulturních zkratk, v některých případech pro zdůraznění pojmů. U jmen obecných se užívají pouze tehdy, zastupují-li vlastní jména.

g) Hranice slov v písmu

Hranice slov v písmu se upravují podle stávajícího úzu bez ohledu na to, z jaké doby předloha pochází.

h) Psaní příslovečných spřežek

Spřežky se přepisují v závislosti na jejich významu podle současné pravopisné normy. Ve sporných případech (nahore – na hoře, nato – na to) se pro přepis volí nejpravděpodobnější tvar. Na původní pravopis a možnost druhého významu se upozorňuje v textových poznámkách.

i) Psaní interpunkčních znamének

V transkribovaných textech se interpunkce doplňuje podle smyslu a stávajících pravidel, ovšem se zachováním smyslu a větné stavby předlohy. Zpravidla se užívají novodobá interpunkční znaménka. Okrouhlé závorky jsou vyhrazeny pro text, který je v předloze napsán v závorkách jakéhokoliv tvaru.

Další typy závorek užívaných v edici náleží mezi ediční značky, které editor používá při práci s textem (srov. § 46b).

§ 49 Přepis vložených jinojazyčných pasáží, pasáží jiných dokumentů a citátů

Vložené jinojazyčné pasáže a citáty se ponechávají dle předlohy, lze je graficky zvýraznit jiným typem písma. Přepis se provádí v souladu s obecnými zásadami pro přepis textů dokumentů (§ 46–47) a podle zásad pro přepis jinojazyčných textů (§ 51–61). Na zvláštnosti a případné chyby v textu citátů se upozorňuje v textových poznámkách. V případě potřeby se v textové poznámce uvádí překlad.

Vložené pasáže jiných dokumentů, které se v textu ponechávají, se přepisují jako citáty. Pokud se tyto pasáže vypouštějí, postupuje se jako při publikování dokumentu ve výňatku (§ 66–69). Je-li vložená pasáž publikována na jiném místě edice nebo v jiné edici, na toto zveřejnění se upozorňuje.

§ 50 Zvláštnosti přepisu českých textů a dokumentů podle historických období

Při přepisu textů z různých historických období se postupuje podle obecných zásad transkripce za užití současné grafické soustavy a současné pravopisné normy. Všechny významné jazykové, případně i pravopisné zvláštnosti je nutno v textu zachovat nebo na ně upozornit v textových poznámkách či v ediční části úvodu. Jelikož historické dokumenty a v nich užitý jazyk i jeho grafická podoba a pravopis odrážejí stav jazyka v době, v níž vznikly, je třeba věnovat zvláštní pozornost odchylkám od dobové jazykové normy, pravopisných zásad a zvyklostí, neboť tyto zvláštnosti textu mohou sloužit ke kritice dokumentu, k určení jeho původu i pravosti, k určení autora, datace, místa vzniku dokumentu apod. Při přepisu novodobých českých textů po roce 1500 je třeba v souvislosti s vývojem jazyka a jeho norem přihlížet k dobovým pravopisným pravidlům a mluvnickým příručkám (pravidla vydána v letech 1846, 1855, 1886, 1902, 1913, 1941, 1957, 1993).

a) Přepis textů dokumentů vzniklých od počátku 16. století do roku 1848

České texty z tohoto období se transkribují pomocí diakritického pravopisu. S výjimkou případů zdůvodněných v ediční poznámce se neodstraňuje hláskové kolísání ani jazykové zvláštnosti (dobové, nářeční).

– Grafémy *i*, *y* ve významu samohlásky se přepisují podle novodobé normy. Vyjadřují-li fonetickou či jinou zvláštnost textu a jeho autora, ponechávají se podle předlohy. Koncové *ij* se přepisuje jako *í* nebo *ii*. K nejčastějším změnám dochází při přepisu *y* a *ý* na *i* a *í*, případně naopak. Je-li užití motivováno morfologicky, grafika se nemění. Tu ponecháváme i v těch případech, kdy by se mohlo jednat o dobový nebo nářeční tvar.

– Digraf *ie* nebo *ye* jako znak pro vyslovované dlouhé *í* se přepisuje jako *í*. Je-li užit ve významu *ě*, přepisuje se jako *ě*. V textech z počátku 16. století může *ie* ještě znamenat *ie*, neboť v té době nebyla ještě dovršena monoftongizace.

– Grafémy *u*, *i*, *y*, *j*, *v*, *w* se přepisují jako souhlásky či samohlásky podle funkce, kterou v textu mají (např. *suatý* – *svatý*, *iako* – *jako*, *Yakub* – *Jakub*, *u/w Praze* – *v Praze*).

– Dvojhlásky *au* se přepisuje jako *ou* (*daufat* – *doufat*). Ve slovech a vlastních jménech německého původu *au* (*Haugvic*) se ponechává. Psaní dvojhlásky *ou* se neupravuje (*outery*).

– Grafém *g* se transkribuje jako *j*, nevyjadřuje-li hlásku *g*. Grafém *g*, *k* se

- ponechává podle předlohy, odráží-li nejednotnou výslovnost (*grunt*, ale i *krunt*). Není-li pro psaní *g* na konci slov opora ve výslovnosti (*retuňg*), lze transkribovat jako *k* (*retuňk*), ale v tomto případě musí být uvedený způsob transkripce zachován i v nepřímých pádech (*retuňku*). Vyslované *k* psané v předloze jako *q* nebo *c* se píše jako *k* všude tam, kam patří dle výslovnosti (*inquisice* – *inkvizice*; *contribuce* – *kontribuce*).
- Grafémy *l*, *r* se transkribují podle předlohy (*purkrabství*, ale i *pulkrabství*).
 - Zaměňované *m* a *n* se ponechává podle předlohy (*hamfešt* i *hanfešt*).
 - Při přepisu grafémů *s*, *z*, *u* nichž je v pramenech daného období výrazná nevyhraněnost grafiky a zároveň i spodoba znělosti v souhláskových skupinách, je třeba přihlížet k původu těchto hlásek a zvolený postup, resp. úpravy proti předloze, je třeba uvést v ediční poznámce.
 - Grafém *t* v předložce či předponě *ot*, *od* se ponechává podle předlohy (*ode* i *ote*). Zaměňování *t* a *c* se respektuje, je-li zdůvodněno rozlišnou výslovností. Ve skupině hlásek *di*, *ti*, *ni* před samohláskou se psaní zjednodušuje na *d*, *t*, *n* (*diabel* – *dábel*, *šťastný* – *šťastný*, *niakeg* – *ňákej*).
 - Střídavé psaní grafému *v*, *f* se přepisuje tak, aby byla zachována autenticita vývoje jazyka.
 - Aspirované *th* se v českých slovech a ve slovech zdomácnělých přepisuje jako *t* (*lhéta* – *léta*).
 - Psaní *lh* se zjednodušuje podle významu na *l* ve slovech českých a ve zdomácnělých slovech cizího původu (ale zůstává lhaní, lhůta apod.).
 - Ponechává se psaní protetického *j* (*jměl*), *v* (*vokno*), *h* (*Holomouc*). Tyto grafémy se ponechávají rovněž na místech, kam byly vloženy ve shodě s výslovností (*nejni*).
 - Při úpravách se nepotlačují dialektismy (*někdo*, *porád*), ponechávají se v původní grafické podobě.
 - Zdvojené souhlásky se zjednodušují všude tam, kde se nevyslovují (*ff*, *ss*, *tt*). Ponechávají se pouze v bezpečně zjištěných dialektických odchylkách či v morfologických funkcích (kamenný), u derivátů s *ný* (*plátěnný*, *denník* apod.). U dokumentů vzniklých po roce 1848 a zvláště po roce 1918 se připouští úprava podle současné pravopisné normy.
 - Skupiny souhlásek se přepisují podle předlohy, odrážejí-li starší stav jazyka (*čbán*), dobovou výslovnost, místní nářeční dialekt apod.
 - Psaní souhláskových skupin se zachovává podle originálu (*ouředník*, *řeben*, *jabko*, *vzáctný*, *Václav*).
 - Spřežky se přepisují podle výslovnosti: *ss* jako *š*, *cz* jako *č* nebo *c*, dále *čz* jako *č*, *rz* jako *ř*, jde-li pouze o záležitost grafiky, jinak se ponechávají (*rz* – *Hrzán*).
 - Důsledně se zachovává rozdílné psaní *sem*, *sou*, *sme*.
 - Psaní předložek *s*, *z* a předpon *s-*, *z-* se zpravidla upravuje podle významu a současné pravopisné normy, přičemž je třeba přihlížet k dobové výslovnosti. U textů z 16. – 18. století, v nichž u samohlásek často chybí vyjádření kvantity, je třeba upravit psaní předložky a kvantity samohlásky podle smyslu (*z milostí*, *s milostí*).
 - Kvantita samohlásek se řídí dnešními pravidly pravopisu, je však třeba přihlížet k dobovým a dialektickým zvláštnostem. U raně novověkých textů, zvláště tištěných, je třeba některé odlišnosti vyjadřující možnou

dobovou výslovnost, či možnost významového posunu, především ve slovním základě, zachovat.

b) Přepis textů dokumentů vzniklých po roce 1848

Při transkripci textů z období 1848–1902 je nutné věnovat pozornost všem jazykovým i pravopisným zvláštnostem.

Při přepisu textů z následujících období, zvláště po roce 1918, je třeba věnovat zvláštní pozornost pouze odchylkám od dobové jazykové a pravopisné normy.

Respektuje-li pravopis editovaného dokumentu dobovou pravopisnou normu, není třeba na jednotlivé úpravy upozorňovat. Na odchylky nebo chyby, které neodpovídají dobové pravopisné normě, se upozorňuje v textových poznámkách. Při přepisu je nutné zachovávat veškeré odchylky od dobové i stávající normy, autorské zvláštnosti, germanismy, anglicismy, galicismy, rusismy apod., dále projevy dialektu, slangu či obecného jazyka. Cizí slova chápaná jako cizorodé jazykové elementy, zvláště v období do roku 1902, respektive do roku 1918, se ponechávají v původní podobě. Přejatá slova cizího původu chápaná již jako součást českého lexika, se upravují do současné pravopisné podoby, je-li jejich dobová i současná výslovnost totožná. Při rozdílné výslovnosti se při přepisu ponechává dobový pravopis přejatého cizího slova (např. *humanism* apod.).

V. Přepis jinojazyčných textů

§ 51 Obecné zásady přepisu jinojazyčných textů

Při přepisu jinojazyčných textů z různých historických období je třeba respektovat zvláštnosti jazyka, jež jsou odrazem jeho historického vývoje. Přepis jinojazyčných historických textů se v edicích provádí buď transliterací, nebo transkripcí. Transkripce, která upravuje text do současné pravopisné normy, se uplatňuje zejména u textů vzniklých od 19. století do současnosti. Při aplikaci transkripce se postupuje podle zásad platných pro příslušné jazyky.

Zaniklá a zastaralá slova stejně jako dialektismy je třeba objasnit v textových poznámkách, pokud jejich význam nevyplývá z textu. Také syntaktické nebo ostatní jazykové problémy se vysvětlují podle potřeby. Podle okolností se doporučuje shrnout lexikální vysvětlivky v glosáři.

Zkratky a ligatury se slovně rozvádějí. Při víceznačnosti je třeba opatřit text poznámkou nebo upozornit na problém obecným odkazem v úvodu, případně mohou být původní zkratky uvedeny v hranatých závorkách. Zkratky a sigly lze v textu i ponechat, musí pak ale být souhrnně uvedeny a rozepsány, případně i vysvětleny ve zvláštním seznamu. Historické zkratky je vhodné zjednodušit.

U interpunkce platí, že primárním hlediskem je srozumitelnost textu, a proto je třeba, aby byla provedena jednotně podle současných pravopisných zásad. Ve sporných případech, kdy by mohlo dojít k posunu původního významu, se doporučuje zachovat interpunkci textové předlohy. Je-li interpunkce v textech – zejména literárních – provedena důsledně, může být ponechána. U veršovaných textů, které nemají žádnou nebo jen minimální

původní interpunkci, je třeba zvážit její případné doplnění.

Citace v přímé řeči se dávají do uvozovek.

§ 52 Přepis slovenských textů dokumentů

Slovenské texty vzniklé před rokem 1600 se transliterují. Texty vzniklé po roce 1600 do současnosti se přepisují podle zásad vědecké transkripce. Při transkripci se všechny fonémy zaznamenávají grafickými znaky platnými v současné pravopisné soustavě.

- Grafémy *i*, *y* se přepisují podle současné pravopisné normy. Jsou-li *i*, *y* užity ve funkci *j*, přepisují se jako *j*. Grafém *j* ve funkci samohlásky se přepisuje jako *i*, *y* podle dnešního pravopisu.
- Grafém *u* ve funkci *v* se přepisuje jako *v* tam, kde tvar *u* není možné pokládat za dialektismus.
- České *au* se přepisuje jako *ou*.
- Grafém *g* ve funkci *j* se přepisuje jako *j*.
- Grafém *w* se přepisuje jako *v* anebo podle významu *i* jako *u*.
- Grafické znaky vyjadřující palatalizaci předchozí souhlásky se vypouštějí (*zjena* – *žena*).
- Grafické znaky *ss*, *cz*, *cs* se podle významu přepisují *š*, *č* anebo *c*, *č*. V textové poznámce se uvede možnost alternativního čtení.
- Nefunkční dublety se zjednodušují (*radda* – *rada*).
- Kvantita samohlásek se zachovává podle předlohy.
- Slovakizovaná latinská slova a jména se přepisují podle současné pravopisné normy (*contributia* – *kontribucia*).

Podle stejných zásad se přepisují i místní názvy a vlastní jména.

- Rozdělení slov, psaní předložek, spojek a velkých písmen se upravuje podle současné pravopisné normy.
- Interpunkce se bez označení upravuje podle současné pravopisné normy.

§ 53 Přepis polských textů dokumentů

Texty od 16. do poloviny 19. století se přepisují podle následujících zásad:

- Grafémy *á*, *é* se přepisují *a*, *e*. Grafém *ó* se zachovává a přepisuje se jako *ó*.
- Grafémy *i*, *j*, *y* se přepisují podle zásad současného pravopisu (např. *na umisle*, *ziemskjmi*, *y uczynił* se přepisuje *na umyśle*, *ziemskimi*, *i uczynił*).
- Grafém *y* vyznačující dvě hlásky, jmenovitě spojení *yj* nebo *ij*, se přepisuje podle výslovnosti (např. *powybyanych* se přepisuje *powybijanych*; zápis *zye* se může číst i psát jako *zyje* i *zje*, přepis vychází z kontextu).
- Grafém *ÿ* se přepisuje jako *i*, *y*, *ij*, *yj* podle významu, který vyjadřuje (např. *dzÿw*, *wszÿstko*, *kÿ*, *mÿe* se přepisuje *dziw*, *wszystko*, *kij*, *myje*).
- Spojené grafémy *ji* a *gi* jak na počátku, tak uprostřed slova se přepisují jako *i* (např. *jimieniem mojim* nebo *gimieniem mogim* se přepisuje *imieniem moim*, *nadzieji* se přepisuje *nadziei*).
- Grafém *c* použitý podle latiny ve významu hlásky *k* se přepisuje jako *k*. Grafémy *s* a *t* použité podle latiny ve významu hlásky *z* a *c* se přepisují jako *z* a *c* (např. *executia* se přepisuje *egzekucyja*; *propositia* se přepisuje *propozycyja* ap.).

klé po
ce. Při
atnými
i-li i, y
isky se
možné
ouštějí
V tex-
pravo-
ravuje
normy.
zásad:
se jako
apř. na
zynil).
se pře-
anych;
extu).
adřuje
nyje).
episují
e imie-
e jako
se pře-
itia se

- Grafémy *m, p, b, w* se přepisují jako *m, p, b, w* (např. *Radom, drop, jedwab, chorągiew* se přepisuje *Radom, drop, jedwab, chorągiew*).
- Aspirované *ph* se přepisuje jako *f* (např. *phara* se přepisuje jako *fara*).
- Grafém *q* se ve slovech převzatých z latiny přepisuje jako *kw* (např. *coequatia* se přepisuje jako *koekwacyja*).
- Aspirované *th* se v polských i převzatých slovech přepisuje zpravidla jako *t* (např. *kthory, Atheny* se přepisuje jako *który, Ateny*), nebo podle významu (*posrzoth – pośrzód*).
- Grafémy *u, v, w*, které se ještě v 18. století užívaly alternativně, se přepisují podle významu. Jako *u* se přepisují, pokud vyjadřují zvuk samohlásky, jako *w* se přepisují, pokud vyjadřují zvuk souhlásky.
- Grafém *x* se ve slovech polských i přejatých z latiny přepisuje jako *ks, gz* (např. *xiądz, executia* se přepisuje jako *ksiądz, egzekucyja*).
- Přízvučné a nepřízvučné souhlásky se na rozdíl od současné praxe ponechávají v původní podobě, neboť to odpovídá dobové výslovnosti (např. *pretki* s literou *t, wielgi* i *wielki*).
- Diakritické znaky u grafémů *ą, ę, ć, ń, ź, ż* bývají často v rukopisných textech opomíjeny a tyto grafémy jsou psány jako *a, e, c, n, s, z*. Grafémy s diakritickými znaky se přepisují podle současných pravopisných norem (např. *tedy, nic, maz* ap. se přepisuje *tedy, nič, mąż*, pokud z kontextu vyplývá, že jde o tyto výrazy). Nefunkční diakritické znaky, jejichž význam je vyjádřen ještě jiným způsobem, se vypouštějí (např. *ciura, sierota, ziarno, miecz* se přepisují *ciura, sierota, ziarno, miecz*).
- Nosovky *ą, ę* před souhláskami *m, n* se přepisují podle současné pravopisné normy jako *a, e* (např. *mąm, chcemy* se přepisuje *mam, chcemy*). V případě, že spojení hlásek *am, an, em, en* označuje nosovky *ą, ę* přepisují se tyto znaky podle současné pravopisné normy jako *a, ę* (např. *paniąm, mająnc, dębny, rębka* se přepisují jako *panią, mając, dęby, ręka*).
- Výrazy obsahující spřežky *srz, srz, zrz* jako *srzoda* nebo *srzoda, posrzoth, zrzenica* apod. se vzhledem k zachování staré výslovnosti přepisují *śrzoda, pośrzód, źrzenica*.
- Předložka *z (s)* psaná často v pramenech dohromady s následujícím výrazem nebo i odděleně se vždy přepisuje odděleně a jako *z* (např. *spanem* či *s panem* se přepisuje *z panem*).
- Předpony *z-, bez-, roz-, (s-, bes-, ros-)* se, bez ohledu na to jak jsou uvedeny v pramenné předloze, přepisují podle současné pravopisné normy (např. *zkađ* se přepisuje *skąd, bezpieczeństwo* se přepisuje *bezpieczeństwo* a *roskuć* se přepisuje *rozkuć*).
- Psaní koncovek *-ym (-im)* nebo *-em, -ymi (-imi)* nebo *-emi* u adjektiv, které často kolísá, se přizpůsobuje formě převažující v textu.
- Výrazy latinského původu typu *propozycyja, egzekucyja, Maryja* se při přepisu v souladu s dobovou výslovností ponechávají v původní podobě (tvary těchto výrazů se přepisují *propozycyi, Maryi, propozycyja, Maryja* ap.).
- Přepis jmen, příjmení a místních názvů se modernizuje. Původní pravopis se zachovává jen tehdy, jsou-li pochybnosti o čtení a identifikaci nebo pokud jsou jiné důvody.

- Psaní velkých písmen se přizpůsobuje současným pravopisným normám.
- Názvy měsíců podle římského kalendáře se přepisují s malým písmenem.
- Interpunkce se přizpůsobuje současnému pravopisu.
- Polské texty od druhé poloviny 19. století se transkribují podle současných pravopisných norem polského jazyka při zachování všech jazykových zvláštností.

§ 54 Přepis ruských textů dokumentů

Ruské texty od počátku 16. století do konce 18. století se přepisují znaky současné grafické soustavy s fonetickým přepisem zaniklých grafémů, například *ђ – e, z – kc, ı – u, Ѡ – φ, ω – o, ψ – nc*. Měkký a tvrdý znak *ь, ѣ* se užívá podle současných pravidel.

Texty od poloviny 18. století se přepisují znaky současné grafické soustavy a současným pravopisem, zachovávají se však jazykové zvláštnosti.

- Jména historických osobností s přívlasky nebo číslicemi se přepisují velkými písmeny (*Пётр Великий, Пётр Первый*).
- Jména a příjmení se v překladech z cizojazyčných textů transkribují, přičemž se volí transkripce podle cizojazyčné výslovnosti.

Tradice překladu jmen historických osobností se dodržuje (*Jerzy – Юрий, Zygmunt – Сигизмунд*).

- Složené zeměpisné názvy se přepisují velkými písmeny. Malými písmeny se přepisují předložky (*Юрьев Польский, Матвеев Курган, ale Ростов на Дону*).
- Všeobecně užívané zkratky se zachovávají.
- Zkratky úřadů a organizací složené z prvních písmen slov se přepisují velkými písmeny (*РСФСР, МТС*).
- Čísla vyjádřená ve starých textech slovně se přepisují arabskými číslicemi.
- Římskými číslicemi se píší století, pořadová čísla sjezdů, kongresů, vdaných prací, jejich jednotlivých dílů nebo kapitol (*XX век, V съезд, I том, IV глава*).
- Slovní vyjádření čísel se zachovává pouze při vydávání literárních památek, letáků apod.
- Slovně vyjádřená číselná označení vojenských útvarů se přepisují arabskými číslicemi s pomlčkou a koncovkou (*1-я рота, 5-я армия*).
- Pádové koncovky u dat se přepisují jen tehdy, je-li datum uváděno bez roku a měsíce (*1812 апреля 27, ale в четверг 19-20*).
- Jednotky měr lze v dokumentech od konce 18. století přepisovat zkratkou nebo značkou, předchází-li jim číselné označení. Jinak se tyto jednotky uvádějí v plném znění (*5 км, 10 кг, 5 руб, ale километр, килограмм, рубль*).
- Názvy nejvyšších úřadů se přepisují velkými písmeny (*Сенат, Диван, Верховный Совер СССР, Дума* apod.).
- Ve složených názvech úřadů se přepisuje velkým písmenem pouze první slovo (*Государственная дума, Временное правительство*).

- Názvy kmenů a národů se v novověkých dokumentech píší malým písmenem.
- Hranice slov v písmu se upravují podle současných pravidel.
- Interpunkce se zpravidla řídí současným pravopisem.
- Překlad cizojazyčného textu se přepisuje podle současného pravopisu. Velká a malá písmena ve jménech a názvech se píší podle pravidel jazyka originálu. Stylistické zvláštnosti se zachovávají beze změny a vysvětlují se v textových poznámkách.
- Dobový překlad textu je historickým pramenem a jeho redakční úprava při publikaci je nepřijatelná.

§ 55 Přepis německých dokumentů

Německé raně novověké texty do roku 1750, zejména pokud nepodléhají pevnému kancelářskému úzu nebo spisovné řeči, se řídí rámcovými pravidly (viz níže). Německé texty od roku 1750 se v zásadě transkribují podle současné pravopisné normy. Ve zdůvodněných případech se připouští transliterace (rukopisy významných osobností, texty psané nářečím).

- Samohlásky včetně připojených diakritických znamének pro délku, přehlásku nebo dvojhlásku se ponechávají podle předlohy, v případě nejistoty lze užit v textu obvyklý nebo moderní způsob psaní. Znaménka pro odlišení *n* a *u* se vypouštějí. Odchyly od tohoto postupu je třeba zdůvodnit. *Y* se většinou ponechává, *u* vlastních jmen vždy, vypouští se tehdy, má-li funkci ligatury pro *ii* nebo *ij*; *ij* ve významu dlouhého *i* se ponechává.
- Grafémy *j* a *v* se používají v hláskovém významu, *i* a *u* v samohláskovém (*und* nikoli *vnd*, *brive* nikoli *briue*); *j* ve významu čisté samohlásky se nahrazuje *i* (*in* nikoli *jn*). Tam, kde je možná jak hlásková, tak samohlásková výslovnost, doporučuje se dodržování předlohy (např. *ie*, *ieman* nebo *je*, *jeman*). *W* se přepisuje podle předlohy, pokud jednoznačně neodpovídá čistému *u* (*bawen* nikoli *bauen*, *neuwen* nikoli *neuen*, *newen* nikoli *neben*, avšak *zu* místo *zw*). Grafémy *uu* a *vu* ve významu souhlásky *w* se přepisují *w* (*bawen* místo *bauuen*).
- V případě nefunkčního zdvojení souhlásek se doporučuje zjednodušení (např. *in* místo *inn*, *und* místo *unnd/unndt*, *fürst* místo *ffürst*, *dorf* místo *dorff*, *solt* místo *soltt*). Zdvojení hlásek, vyjadřující krátkost samohlásky, se ponechává (např. *wegk*, *hoff*, *nemmen*). Předsazené *h*, vyjadřující délku samohlásky, se též ponechává (např. *sthen*). Problematické *cz* nebo *tz*, nedají-li se hlásky *t* a *z* jednoznačně určit, se přepisuje jako *tz* (např. *nutzen*, *geltz*, nikoli *nuczen*, *gelcz*). Stojí-li *cz*, *tz* na začátku slova, přepisují se jako *z* (např. *zu*, *zit* místo *czu*, *tzit*). Grafémy *f*, *v* a *b*, *w* se přepisují podle předlohy (*vogt* nebo *fogt*, *albeg* nebo *alweg*), stejně *s*, *z* a *ß* (*ß* lze přepisovat též jako *ss*, nikoli *sz*), přičemž se nerozlišuje tzv. dlouhé a kulaté *s*. Přepis textů od poloviny 18. století se modernizuje podle současné pravopisné normy (*v* = *f* přepisujeme *f*, *y* = *i* přepisujeme *i*, *ß* = *ss* přepisujeme *ss*, *ß* = *s* přepisujeme *s*, *ß* po dlouhé samohlásce nebo na konci slova lze přepsat též *ss*, nikoli *sz*, grafémy *v*, *w*, *j* užíváme pouze pro souhlásky, *u* a *i* pouze pro samohlásky).
- Vlastní jména se většinou přepisují podle předlohy. U textů od poloviny

18. století se doporučuje pro místní jména a příjmení užívat jejich pozdějšího úředního znění.

- Velká začáteční písmena se u tištěných textů zpravidla přepisují podle předlohy. U psaných textů se užívají pouze na začátku věty, u příjmení osob, názvů národů, zemí, míst, vodstev, měsíců a svátků, zkratk titulů a oslovení (Dr., Mag., E.M.) a božího jména (včetně *der Herr* = Christus). U textů od poloviny 18. století se doporučuje užívat současné pravopisné normy.
- Číslice se přepisují podle předlohy. U číslovek řadových se doplňuje tečka. Tečky nad základními číslovkami se nepřepisují.
- Oddělený nebo spojený způsob psaní jednotlivých slov se řídí současnou pravopisnou normou (Hofkanzlei, nikoli Hof Kanzlei, zu tragen, nikoli zutragen).

§ 56 Přepis anglických textů dokumentů

Při přepisu anglických textů je třeba brát v úvahu, zda se jedná o texty britské, americké či další proveniencí.

V textech z 16. až 19. století se zachovávají všechny gramatické a pravopisné zvláštnosti, včetně interpunkce a členění textu.

- Alternující užívání *v* a *u*, *i* a *j* se zachovává. Staré anglosaské písmeno *thorn* se přepisuje jako *th* a kontrakce k němu připojené se rozepisují jako *the*, *them* nebo *that*.
- Dlouhé *s* se přepisuje jako krátké *s*, zdvojené *f* jako velké písmeno *F*.
- Slova zkrácená stažením, zkratky, nadepsaná písmena a značky se ponechávají podle předlohy. Pokud je stažení označeno (tilde), rozepisuje se. Písmeno *ſ* se rozepisuje jako *per*, pro nebo *pre* podle významu. Značka *£* v nadpisech se převádí jako *l*.
- Číslice se přepisují podle předlohy bez úprav.

Texty z 19. a 20. století se zpravidla přepisují podle současných pravidel pravopisu se zachováním všech zvláštností.

- Obvyklé zkratky a kontrakce se v textu ponechávají, ostatní se rozepisují. Zkratky jako *ye*, *y'* nebo *y^m* jsou přepisovány jako *the*, *that* nebo *them*.
- Velká písmena se zpravidla přepisují podle originálu, případně podle moderních pravidel, podle nichž se velká písmena píší na začátku věty, u osobních jmen, titulů, oslovení (His Excellency), zeměpisných jmen, dnů v týdnu a měsíců.
- Interpunkce se přizpůsobuje současnému pravopisu.

§ 57 Přepis latinských textů dokumentů

Latinské texty vzniklé před rokem 1600 se transliterují, texty vzniklé po tomto roce se transkribují tak, aby zůstala zachována autenticita editovaného pramene. Hlásková úprava textu se s výjimkou níže uvedených grafických změn neprovádí, tzn. do textu a jeho hláskové podoby se nezasahuje (např. *scribtor*).

- Dle výslovnosti se přepisují následující hlásky: *u/v* (*breuis*, *breuius* – *brevius*, *vlua* – *ulna*, *vrbs* – *urbs*, *uia* – *via*), *j/i*, *e-caudatum* jako *ae* či *oe*. Pokud je *e-caudatum* v předloze tam, kde je současný usus *e*, pone-

jich po-

jí podle
řijmení
k titulů
= Chri-
učasně

oplňuje

časnou
nikoli

o texty

pravo-

ísmeno
zepisují

eno F.
e pone-
suje se.
ačka £

avidel

e roze-
zt nebo

podle
u věty,
jmen,

iklé po
vaného
fických
(např.

uius –
o ae či
, pone-

cháváme současný způsob psaní. Dlouhé a okrouhlé *s* v edici graficky nerozlišujeme a přepisujeme jako *s*.

- Grafém *w* přepisujeme podle výslovnosti a významu jako *vu* (*wlt* – *vult*, *parws* – *parvus*), *uu* (*mortws* – *mortuus*), *uv* (*wifer* – *uvifer*) či jednoduše *v* (*wulnus* jako *vulnus*). Grafém *y* v genitivu přepisujeme jako *ii* (*monastery* – *monasterii*, *Vitruuy* – *Vitruvii*).
- Skupinu hlásek *ij* transkribujeme podle samohláskové či souhláskové platnosti prvního *i* (*pijssimus* – *püssimus*, *abijt* – *abiit*, *objicit* – *objicit* apod.), náslovně *j* rovněž přepisujeme podle toho, zda je v postavení samohlásky či souhlásky (*jtem* – *item*, *jam* – *jam*).
- Skupinu hlásek *gw/gv*, *qw/qv* či *sw/sv* přepisujeme jako *gu* (*gwerrra* – *guerra*, *gvardia* – *guardia*), *qu* či *su*.
- Akcenty (přízvuky) představují jeden z charakteristických rysů pramenů příslušného období, a proto se přejímají i tam, kde nemají žádnou rozlišovací funkci, např. v citoslovci *ô* či předložce *ř*, *č*. Chybné akcenty se vypouštějí, chybějící se nedoplňují. Tremata (rozlučnický) se ponechávají všude tam, kde mají smysl (*poëta*). Odděleně psaná enklitika (příklonky) se píše dohromady s předcházejícím slovem (*vis ne/visne* – *visne*).
- Číslice římské minuskulní se nahrazují majuskulními (např. v letopočtu, označení kapitol apod.). Letopočet zaznamenaný slovy se většinou přepisuje slovně i v edici, lze jej však vyjádřit i číslicemi s příslušnou poznámkou. Označení množství římskými číslicemi se ponechává. Zkracování názvů měsíců září až prosince číslicí a koncovkou (např. *8bris*) se převádí na běžnou formu (*Octobris*), údaje v číslicích oddělených tečkami (např. *M.D.C.L.VIII* jako *MDCLVIII*) se přepisují bez teček. Zkratky ve vroceních se nerozvádějí (*anno M^oCCC^oL^oVIII^o*).
- Psaní velkých a malých písmen musí být v edici sjednoceno. Velkých písmen se užívá na začátku věty, ve jménech osobních a vlastních v širším slova smyslu – u biblicko-křesťanských synonym označujících Boha či svatě, u jmen obecných nahrazujících jméno vlastní (*Apostolus*), dále u topograficko-zeměpisných termínů, kmenů, názvů národů a národností a v odvozených adjektivech a adverbiích (*Praga*, *Pragensis*, *Pragenus*), u názvů oficiálních institucí, pokud je majuskule obvyklá, u názvů církevních řádů, hodností a úřadů (*sancti Ordinis Praedicatorum*), u výrazů jako např. *in abbatia Strahoviensi*, *in marchionatu Moraviae* se píše u obecného jména na rozdíl od předlohy, kde bývá velké písmeno, písmeno malé, u názvů církevních svátků a nedělí (*in Cena Domini*, *dominica tertia post Pentecostem*), u jmen dnů a měsíců římského kalendáře (*ante ... Kalendas Apriles*), u názvů literárních děl a knih, v incipitech oddílů, odstavců a citátů. Části textů psané majuskulími (jména osob, názvy děl, nejrůznější formule, citáty apod.) se přepisují – až na počáteční písmena – u všech textů minuskulími. Výjimkou jsou pouze ty případy, kdy mají zvláštní funkci (chronogram, chronostich, akrostich). Graficky zdvojená souhláska v názvosloví, která nahrazovala majuskulí, se na začátku věty transkribuje jednoduchou souhláskou a velkým písmenem, uprostřed věty jednoduchou souhláskou a malým písmenem, nejde-li o vlastní jméno.
- Slova psaná spojeně nebo odděleně přepisujeme věrně podle textové

předlohy, dávají-li jednoznačný smysl či nejsou zjevnými omyly či nesmysly.

§ 58 Přepis italských textů dokumentů

Starší italské texty se transkribují tak, aby zůstala zachována autenticita editovaného pramene. Jednotlivá písmena textové předlohy se v zásadě přepisují beze změn. Platí to i v případě variant jednoho nebo vlastního jména. Odchylku z tohoto pravidla tvoří normalizující, event. modernizující zásahy v následujících případech: *j* se přepisuje jako *i* (*ij* = *ii*), *u* a *v* se přepisují podle fonetického významu, event. podle současného způsobu psaní.

- Akcenty (přízvuky) se píší nebo doplňují podle platných současných pravidel, event. podle současného způsobu užívání. Pokud se v předloze vyskytnou akcenty zastaralé nebo bezvýznamné, je třeba je vypustit. Naopak v následujících případech je třeba akcent ponechat, případně doplnit:

Ve všech víceslabičných slovech, kde je zdůrazněna poslední slabika (např. *verità*).

Ve všech jednoslabičných slovech, která končí dvojhláskou (např. *già*).

U určitých jednoslabičných slov pro rozlišení od slov stejně znějících, většinou ale u slov slaběji zdůrazněných (např. *dà* = 3. os. sg. indikativu přezenta od *dare* pro odlišení od *da* = předložka od; *né* = slučovací spojka ani, naproti tomu *ne* = příslovce odtud nebo zájmeno o něm, o ní atd.; *z* toho; o tom; s tím).

Akcent je také třeba použít, aby se zabránilo záměně víceslabičných slov, která se stejně píší, avšak mají odlišný význam, původ nebo přízvuk (např. příslovce *sùbito* a *subito* – participium perfekta od *subire*) nebo k rozlišení mezi uzavřenou výslovností (např. *còlto* = vzdělaný, tj. participium perfekta od *coltivare*) a výslovností otevřenou (*còlto* = přistižený, dopadený, tj. participium perfekta od *cògliere*).

Ve všech těchto případech by měly být otevřené znělé samohlásky označeny gravisem (tupým přízvukem) a uzavřené znělé samohlásky akutem (ostrým přízvukem). V praxi se dnes přesto užívá – bez ohledu na toto pravidlo – gravis nebo akut pouze u *e* a *o* po otevřené výslovnosti, zatímco u všech ostatních znělých přízvučných samohlásek se užívá pouze gravis, jsou-li *i* a *u* stále vyslovovány uzavřeně a zdůrazněné *a* se objevuje pouze v otevřeném znění. Editorovi se doporučuje dodržovat buď základní pravidlo nebo přizpůsobit se současnému úzu. V každém případě se vylučuje rozdílné užívání gravisu, které se v textových předlohách rovněž vyskytuje, u všech přízvučných samohlásek.

- Užívání apostrofu (odsuvníku) musí odpovídat platným pravopisným pravidlům.

Apostrofy, které chybějí v textu, musí být doplněny, a ty, které odporují pravidlům, musí být eliminovány. V současné italštině musí být vždy užit apostrof v těchto případech:

V případě elizí, tj. při vynechávce neznělé, nezdůrazněné samohlásky před slovy, která začínají samohláskou a s nimiž jsou logicky a syntakticky spojeny (např. *l'anima*; *grand' uomo*; *ch'egli*; *c'invitò*).

Ve specifických, sporadicky se vyskytujících případech, kdy se jedná o apokopu, tj. jestliže dochází k vynechání neznělé samohlásky nikoli

ši nesmy-

itenticita
sadě pře-
o jména.
cí zásahy
přepisují
í.

učasných
předloze
istit. Na-
adně do-

í slabika

př. *già*),
znějících,
dikativu
cí spojka
ní atd.;

ých slov,
přízvuk
re) nebo
, tj. par-
= přísti-

ky ozna-
akutem
na toto
losti, za-
vá pouze
objevuje
buď zá-
případě
dlohách

opisným

odporují
vždy užít

ohlásky
syntak-

se jedná
y nikoli

jako normálně po liquidě (v takovém případě se apostrofu neužívá), ale odpadá-li po samohláске celá koncová slabika (např. *pó* místo *poco*; *fè* místo *fece*, zatímco právě tak apokopující substantivum *fede* = *fè* je pro rozlišení – vlastně proti pravidlu – opatřeno akcentem).

Apostrofu se užívá také tehdy, chce-li se zabránit zaměňování stejně znějících slov, včetně jednotlivých jednoslabičných imperativních norem (např. *da'*, *di'*), protože se etymologicky nejedná o apokopu.

– U stejně znějících jednoslabičných slov různého významu může dojít až k trojímu různému způsobu psaní (např. *ne*, *né* a k apokopujícímu spojení předložky a členu určitého – *nè* = *nei* nebo *negli*; *da*, *dà* či *da'* = buď apokopující *dai*, *dagli*, nebo imperativ od *dare!*).

– V raně novověké italštině se navíc dále vyskytují kromě dnes již neužívaných správných či nesprávných apokop ještě aferézy, tj. dochází k odpadnutí náslovných samohlásek. V takových případech je třeba také použít apostrofu a slova musí být psána odděleně (např. *traa'l pa-dre'l figlio*).

– Číslice se reprodukuje věrně podle textové předlohy. U řadových číslovek se nepíše tečka.

– Psaní velkých a malých písmen se řídí pravidly moderního pravopisu. Kromě začátku věty se velká písmena užívají jen v následujících případech:

U osobních a vlastních jmen v užším i širším smyslu, a to u biblickokřesťanských synonym označujících Boha, Madonu nebo svatě; u topograficko-zeměpisných označení, u názvů institucí (např. *Congregazione del Buon Governo*) nebo názvů svátků (např. *il Natele*), u knižních názvů, u označení historických časových období (např. *il Cinquecento*), u názvů národů nebo jejich původu ve zpodstatnělé formě (velké písmeno: *gli Italiani* jako celek, ale malé: *un italiano* jako jednotlivá osoba).

Tituly, stavovské a úřední hodnosti se píší velkým písmenem, jsou-li užívány v personifikujícím smyslu (např. *il Duca di eParma*; *il Re Sole*; *l'Imperatore disse*; *il Papa morto*). Jestliže ale následuje vlastní jméno osoby, u které je dále uváděn titul, stavovská či úřední hodnost, doporučuje se použít malých písmen (např. *il re Luigi XIV* je vhodnější než *il Re Luigi XIV*; *il signor duca Carlo* je vhodnější než *il Signor Duca Carlo*). Malých písmen je třeba užít kromě toho i v případech, jestliže je titulu (hodnosti) použito v generalizujícím významu (např. *anche i papi muoiono*).

Podobně se dodržuje psaní velkých písmen v případě hromadného označení příslušníků specifických skupin povolání a konfesí (např. *i Senatori*, *i Protestanti*, *i Gesuiti*), dále u pojmů, kterých se užívá v personifikovaném významu (např. *lo Stato*, *la Verità*) nebo slouží-li k vyjádření zvláštních individuálních nebo kolektivních pojmů, požívajících zvláštní úcty (*la Patria*).

Majuskuly textové předlohy se zachovávají u některých pojmů, jejichž význam chtěl autor psaním velkých písmen zdůraznit. Je ovšem třeba vyvarovat se nedůsledností a upozornit na tento fakt v aparátu edice.

– Slova psaná spojeně nebo odděleně, pokud dávají jednoznačný smysl nebo nevyžadují podle moderních pravidel použití apostrofu (odsuv-

níku), přepisujeme věrně podle textové předlohy. Zbytečné a archaické ligatury se odstraňují.

- Interpunkce se sjednocuje v co největší míře a přizpůsobuje se dnešním pravidlům. V souladu s tím se vynechávají přebytečné a bezvýznamné čárky (zejména mezi podmětem a přísudkem), které se často objevují v textové předloze a naopak se doplňují čárky často chybějící ve výčtech, případně před *e* nebo *et*. Čárkami je třeba opatřit kromě toho také každou vsuvku, i když se jedná o vsuvku krátkou nebo čistě příslovecnou, která slouží k časovému, způsobovému nebo příčinnému vysvětlení větné výpovědi. Neúnosně dlouhé věty, které brání srozumitelnosti textu, se rozčleňují do více vět.
- Při dělení slabik na konci řádky je třeba postupovat podle současného pravopisu bez ohledu na etymologická kritéria.

Texty z 19. a 20. století se zpravidla přepisují podle současných pravidel pravopisu se zachováním všech zvláštností.

§ 59 Přepis francouzských textů dokumentů

Starší francouzské texty se transkribují tak, aby zůstala zachována autenticita editovaného pramene. Jednotlivá písmena textové předlohy se v zásadě přepisují beze změn. Platí to i v případě variant jednoho slova nebo vlastního jména. Odchylku od tohoto pravidla tvoří normalizující zásahy v následujících případech: *i* a *j*, stejně jako *u* a *v* se přepisují podle fonetického významu, eventuálně podle současného způsobu psaní. Obdobně přepis *c* a *s*, jež jsou v textových předlohách často užívána libovolně, se přizpůsobuje současnému úzu v těch případech, kdy původní způsob psaní by mohl vést k chybnému porozumění textu (uplatňuje se normalizující *ce* a *se*, *ces* a *ses*, *c'est* a *s'est*).

- Cédille se přepisuje v souladu s moderním pravopisem, případně se doplňuje s přihlédnutím k fonetické podobě textové předlohy (tedy *reçu* místo *recu*, ale vedle *recceu*).
- Akcenty (přízvuky) a trema (rozlučník) se píší nebo doplňují podle současných pravidel, ale s přihlédnutím k původnímu způsobu psaní (např. *estat* vedle *état*, *tascher* vedle *tâcher*; *desreiglement* vedle *dérèglement*, *deffendre* vedle *défendre*). Postupuje se tak při používání ostrého přízvuku (*aigu*) a tupého přízvuku (*grave*), který se ovšem v raně novodobé francouzštině vyskytoval jen zřídka.
- Apostrof se užívá v souladu se současným pravopisem u elize koncového vokálu *a*, *e* a *i* (např. *l'avis* místo *lavis*).
- Číslice se reprodukuje věrně podle textové předlohy. U řadových číslověk se nepíše tečka.
- Psaní velkých a malých písmen se řídí pravidly moderního pravopisu. Kromě začátku věty se velká písmena užívají jen u osobních a vlastních jmen v užším i širším smyslu, tedy mj. u jmen národů, zeměpisných a topografických označení, synonym označujících Boha, Pannu Marii a svaté, u názvů svátků (např. *Pasques*) a pojmů církevně religiozního charakteru (např. *l'Eglise*, *la Bible*). Zdvěřilostní, v oslovení používané tituly *monsieur*, *monseigneur*, *madame* a další odpovídající tituly, psané v předloze velkým písmenem, se v souladu se současným pravopisem píší písmenem malým. To se užívá i u všech ostatních titulů – u titulů

archaické

dnešním významné objevují : výčtech, oho také řísloweč-ysvětlení nitelnosti

učasného

pravidel

autenti- v zásadě bo vlast- v násle- etického přepis c působuje nohl věst ces a ses,

ně se do- tedy reçu

odle sou- iní (např. èglement, rého pří- ně novo-

te konco-

ých číslo-

pravopisu. vlastních řepisných nu Marii igiózního oužívané ily, psané avopisem - u titulů

šlechtických, feudálních, úředních, stejně jako u těch, jež označují církevní a vojenské hodnosti, pokud nejsou použity jako synonymum osoby (např. *Monsieur* – bratr krále). Je tedy na editorovi, zda u takto použitých titulů převezme – odlišně od dnešního úzu – velká písmena použitá v předloze (např. *le Roy* místo *le roi*, *la Reyne Mère* nebo *la Reine mère* místo *la reine mère*; *M. le Duc l'Angoulesme*; *M. l'Ambassadeur de l'Empereur*; *le Père Joseph*). Totéž platí pro zachování historických majuskul u některých pojmů v případech, kdy autor textové předlohy chtěl psaním velkých písmen zdůraznit jejich význam (např. *Traité*, *Parlament*, *Souveraineté*). Je ovšem třeba vyvarovat se nedůsledností.

- Slova psaná spojeně nebo odděleně se přepisují podle předlohy, pokud dávají jednoznačný smysl nebo nejsou zjevně nesmyslná.
- Interpunkce se přizpůsobuje současnému pravopisu. V souladu s tím se vždy vynechávají přebytečné čárky (zejména mezi podmětem a přísudkem, mezi přísudkem a přímým předmětem) a naopak se doplňují čárky při výčtech, případně před *et*. Čárky nejsou před vedlejšími větami, které jsou uvedeny *que* (že) nebo *si* (jestliže, kdyby). Čárkami je ale třeba opatřit každou vsuvku, i když se jedná o vsuvku krátkou nebo čistě příslovecnou, která slouží k časovému, způsobovému nebo příčinnému vysvětlení větné výpovědi. Neúnosně dlouhé věty se rozčleňují do více vět.
- Při dělení slabik na konci řádky je třeba postupovat podle současného pravopisu bez ohledu na etymologická kritéria.

Texty z 19. a 20. století se zpravidla přepisují podle současných pravidel pravopisu se zachováním všech zvláštností.

§ 60 Přepis španělských textů dokumentů

Starší španělské texty se transkribují tak, aby zůstala zachována autenticita editovaného pramene. Jednotlivá písmena textové předlohy se v zásadě přepisují beze změn. Tato zásada platí i pro varianty jednoho slova nebo vlastního jména. Odchylku od tohoto pravidla tvoří normalizující, event. modernizující zásahy v následujících případech:

- Ve shodě se současným pravopisem se přepisuje vokální *i*, zastoupené v předloze grafémy *j* nebo *y*, jako *i*; souhláskové nebo půlsouhláskové *i* se přepisuje vždy jako *y*; *u* a *v* se rozlišují podle jejich skutečné hláskové hodnoty; v předloze chybějící a výslovnost regulující *u* mezi *g* a následující samohláskou *e* nebo *i* je třeba doplnit; nezvukové *R* se nahrazuje *rr* (např. *carrera* místo *caRera*).
- Tzv. cedill (*Ç*), který se již v moderní španělštině nepoužívá, je třeba zachovat podle předlohy, případně doplnit, má-li *Ç* nebo *c* uvedené v předloze hodnotu interdentalního *z* (před *a*, *o*, *u*). Podobně se doplňují chybějící vlnovky nad *n* (např. *año* místo *ano*).
- Akcenty (přízvuky) se píší nebo doplňují podle současných pravidel, event. podle současného způsobu užívání. Španělští editoři dodržují sporadické užívání akcentů textových předloh a chybějící akcenty doplňují pouze tehdy, hrozí-li nepochopení nebo špatné porozumění textu. V moderní španělštině, která zná pouze akut, se doplňují akcenty v následujících případech:

U všech slov, v nichž je zdůrazněna třetí nebo čtvrtá slabika od konce.

U všech slov, která jsou zdůrazněna na poslední slabice a končí na samohlásky a souhlásky včetně *n* a *s*.

U všech slov, která jsou zdůrazněna na předposlední slabice a končí na souhlásky kromě *n* nebo *s*.

V některých slovech pro odlišení od stejně psaných slov, která mají odlišný význam nebo nejsou zdůrazněna (např. *¿cuándo?* – kdy? a *cuando* – když, jestliže; příslovce *sólo* (sám) a přídavné jméno *solo* (samotný, –á, –); zájmeno osobní *él* a člen určitý *el* (ten).

- Číslice se reprodukuje věrně podle předlohy. U číslovek řadových se doplňuje tečka. Tečky nad základními číslovkami se nepřepisují.
- Psaní velkých a malých písmen se řídí pravidly moderního pravopisu. Kromě začátku věty se velká písmena užívají jen u osobních a vlastních jmen v užším i širším smyslu, tedy mj. u jmen národů, zeměpisně-topografických označení, synonym označujících Boha, Madonu a svaté a pomů církvevě religiozního charakteru (např. *Iglesia*), dále u názvů státních institucí (např. *el Consejo*), titulů, stavovských a úředních hodností (např. *Gran Duque, el Cardenal de Burgos, el Duque de Sessa, el Reverendo Señor Vicechanciller*, avšak *el señor don Pedro Ruiz*, neboť dvorský titul ve spojení s vlastním jménem nemá personifikující význam).
- Oddělené nebo spojené psaní se zpravidla upravuje podle současného pravopisu, aby se zabránilo nejasnostem (např. *en el* místo *enel*; *quebrantado* místo *quebrantado*). Jedná-li se však o starý způsob spojeného psaní v případě dnes již nepřipustných elizí, zachovává se způsob psaní podle předlohy (např. *desto* pro *de esto* – současné *de ésto, daqueill ombre* pro *de aqueill ombre* – současné *de aquel ombre*).
- Interpunkce se sjednocuje v co největší míře a přizpůsobuje se dnešním pravidlům. Při vypouštění, event. doplňování čárek se postupuje následovně: Přebytečné čárky mezi podmětem a předmětem, mezi předmětem a přímým podmětem se vypouštějí, čárky ve výčtech, případně před *et* se doplňují. Čárka se neklade mj. před vztažné věty, nezbytné pro pochopení věty hlavní, dále před *que* (že, aby) a před *si* (jestliže). Velmi dlouhé věty se dělí na více větých celků.
- Dnešnímu způsobu psaní je třeba přizpůsobit používání tázacích a zvolacích znamének. Tato znaménka se na začátku věty vždy píšou obráceně. Nemusí tomu tak být na začátku souvětí, ale vždy na začátku té větne části, v níž je otázka nebo zvolání formulováno (např. *cuando llego ¿cómo estaba?*).
- Pro dělení slabik na konci řádky se užívají moderní pravidla španělského pravopisu.

Texty z 19. a 20. století se zpravidla přepisují podle současných pravidel pravopisu se zachováním všech zvláštností.

§ 61 Přepis maďarských textů dokumentů

Starší maďarské texty se v zásadě transliterují za užití současné grafické soustavy. Zachovávají se původní pravopis i všechny zvláštnosti nářečí.

Samohlásky se přepisují věrně podle předlohy. Kvantita zůstává podle původního textu, proto se ponechává i tečka nad samohláskou, která mohla mít funkci krátkého anebo dlouhého přehlasování. Zůstává i *u* ve významu *v*.

- Grafické znaky *gh, th* zůstávají podle původního textu.

- Grafém *j* ve funkci *i* se přepisuje jako *i* (*bjro* – *biro*, *Széchényj* – *Szécsényi*).
- Vlastní jména (osobní a místní názvy) se přepisují věrně (transliterují) s výjimkou grafému *j* ve funkci *i* na konci příjmení.
- Velká začáteční písmena u vlastních jmen se píší podle současného pravopisu bez ohledu na originál.

VI. Zvláštnosti přepisu textů a reprodukce dokumentů

§ 62 Přepis českých i jinojazyčných textů dokumentů, jejichž autor nedokonale ovládal jazyk dokumentu

Texty, které prokazují autorovu nedostatečnou znalost jazyka dokumentu, se většinou neupravují. Přepisují se grafickou soustavou platnou pro příslušný jazyk a zpravidla se transliterují. Zásadně se ponechávají stylistické či gramatické prohřešky a jazykové zvláštnosti, zvláštnosti slovní zásoby (např. bohemismy, germanismy, galicismy). Upozorňuje se na ně grafickým znakem [!], [sic!] umístěným v textu a dále v textových poznámkách. Ve zdůvodněných případech lze opravit pravopisné a písařské chyby.

§ 63 Přepis textů dokumentů zvláštních forem

Při publikování textů dokumentů zaznamenaných zvláštní formou přepis vychází z obecných zásad přepisu historických pramenů s tím, že se využívá speciální metodika a technika odpovídající formě a způsobu záznamu. Na techniku záznamu a způsob přepisu se upozorňuje v textových poznámkách a v ediční části úvodu.

a) Přepis textů dokumentů předávaných pomocí telekomunikačních technik

Při přepisu dokumentů předávaných pomocí telekomunikační techniky (telegramy, hughesgramy, fonogramy, radiogramy apod.), u nichž za základ vydání slouží došlý, doručený text dokumentu, se užívá současný platný pravopis. Chybějící diakritická znaménka se doplňují podle smyslu bez označení a upozornění. Interpunkce se upravuje podle pravopisné normy. Interpunkce vyjádřená v telegramech slovně (STOP) se přepisuje grafickým znakem bez upozornění. Je-li celý záznam psaný majuskulním písmem, přepisuje se minuskulou. Majuskulní znaky se ponechávají jen tam, kde to odpovídá pravopisné normě. Pokud označují zvýraznění textu, mohou se ponechat, není-li zvýraznění označeno jiným způsobem.

Jinojazyčné texty psané v grafické soustavě, jež není užitému jazyku vlastní (např. ruské texty psané latinkou), se zpravidla převádějí do příslušné grafické soustavy jazyka a na tuto skutečnost se upozorňuje v textové poznámce. Ve zdůvodněných případech se připouští i jejich transliterace v grafické soustavě užitě v dokumentu.

Zkomolený text se – je-li to možné – upravuje. Opravený text se uvádí v hranatých závorkách a opatřuje textovou poznámkou. Text, který nelze upravit, se buď transliteruje s upozorněním [!], [sic], [?], nebo se vypouští. Vypuštěná pasáž se v textu označí znakem pro vypuštěný text [...], přičemž je možné počet vypuštěných liter vyznačit počtem teček. Ke grafickému znaku pro vypuštění se připojuje textová poznámka informující o zkomolení textu (srov. § 46).